

Міністерство освіти і науки України
Міністрові Оксену Лісовому

Захист суспільства та місія національної ідеології

Болючі події початку Революції гідності, тепер великомасштабної російсько-української війни, проблеми окупованих територій засвідчили окремі важливі прогалини внутрішньої політики незалежної держави щодо розуміння, тактики і вибору дидактичних інструментів, формування громадянської і політичної свідомості українського соціуму.

Подекуди недостатньо уважне ставлення урядовців різних рівнів як до національної культури, так і державницької ідеології як основоположного чинника успішного розвитку суспільства – підриває державність. Адже через сферу усвідомленої відповідальності кожною особистістю за історично-культурні національні надбання, можливий консенсусний підхід до розуміння фундаментальних завдань розбудови і захисту Держави. А серцевиною для цього виступає національна свідомість, яка в основному формується історичною пам'яттю з усіх царин буття нації. У той же час гуманітарний аспект у державній стратегії розбудови задекларований, але належно не запроваджений у всі сфери. Спостерігаємо певну недооцінку науки як найефективнішого фактору сталого розвитку, без якого немислимий успішний стан освіти і поступу країни. Водночас саме освіта і наука формують перспективні силові поля суспільства.

При цьому звужуються або часто і недооцінюються чиновниками від освіти предмети, зокрема етнологія (у різних країнах іменується по-різному – культурна антропологія, соціальна антропологія або ж соціокультурна

антропологія), народознавство, краєзнавство тощо, які разом з філологією закладають підвалини людської гідності і цивілізованості. Мова, мовлення і система побутових традицій та обрядів, які є щоденною потребою, формують основу осягнення світу і життєдіяльного середовища. Вони набувають окреслення світоглядного ядра, яке у синтезі з численними інформаційними потоками і заняттями є визначальним для національного мислення, світогляду.

Етнологія – наука, яка володіє цілим спектром методик та методології, що дозволяє не просто вивчити культуру народу, а пов'язати її з розвитком суспільства за різних історичних обставин. Сьогодні основними напрямками етнології є вивчення та вирішення проблем сучасних глобальних міграційних процесів, міжкультурної комунікації, соціалізації та інкультурації особистості в різних соціальних утвореннях, реалізації механізмів забезпечення прав національних меншин, соціально-культурних трансформацій тощо – тобто тих проблем, які гостро стоять перед міжнародною спільнотою і українським суспільством на тлі російсько-української війни та потребують невідкладного кваліфікованого вирішення.

Попри систематичне недофінансування (50%) впродовж десяти років унаслідок нестабільності у державі та, зокрема, російської збройної агресії ми, вчені Інституту народознавства НАН України, продовжуємо свої дослідження, маємо значні напрацювання і є визнаними експертами у своїх дослідницьких ділянках.

Інститут за 30 років діяльності забезпечив суспільство потужним публікаційним корпусом українознавчих видань (понад 600 монографій, тисячі наукових публікацій, виступів на наукових конференціях, на радіо та телебаченні). Напрацьовано також чимало дидактичного матеріалу та видано посібники («Українське народознавство»), шкільну програму «Українське

народознавство (1-11 кл.): Програма для середньої загальноосвітньої школи», «Малу енциклопедію українського народознавства», «Українську фольклористичну енциклопедію», «Енциклопедичний словник понять і термінів з етнології» тощо. Значні наукові доробки у сфері народознавства здійснено в Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського, що засвідчує належну увагу до фіксації і поширення знань в українському суспільстві.

На жаль, ще у 2015 р. МОН України прийняло рішення виключити етнологію з переліку наукових спеціальностей, унаслідок чого освіті заподіяно великої шкоди, оскільки унеможлиблюється належний освітньо-виховний українознавчий процес у середній та вищій школі; реальною стає ймовірність того, що проблеми українського суспільства вирішуватимуть учені інших держав, які можуть мати контраверсійні уявлення про місце України та українців у сучасному світі.

Зверніть увагу, що європейські держави, які перебували під ідеологічним тиском російської імперії, – Польща, Болгарія, Словаччина, Румунія, Угорщина, Естонія, Латвія, Литва, Чехія, Балканські держави та ін., – не позбуваються предмету і наукових досліджень, які пуповиною зрослися з історичним буттям народу, а навпаки всіляко їх підтримують. Та й інші народи світу закомпонували в освітні програми тематику, що стосується національної культурно-мистецької спадщини. Обов'язковою нормою шкільних програм у цих державах є предмет на кшталт «Основи народознавчих знань». Уважаємо, що й Україна може перейняти цей прогресивний приклад та методологічно модифікувати систему викладання, залучивши сучасні засоби і методи.

Нині, коли наш народ долає імперську російську агресію, і надалі подекуди залишаються поза увагою фундаментальні основи безпеки у їх

культурно-національному вимірі. У всіх цивілізованих державах влада опікується гуманітарною сферою. Ні економіка, ні жодна інша суспільна наука не допоможе створити міцний фундамент для існування держави, доки не буде чіткого національного нарративу, узasadненого на питомо українській культурі та мові.

Ми, вчені-етнологи, наполягаємо на доцільності повернення спеціальності «Етнологія» до переліку наукових спеціальностей, що дозволить реагувати на вимоги пріоритетних суспільних завдань і викликів, а також сприятиме посиленню позиції нашої Держави у світі.

Ми сподіваємося на розуміння влади щодо порушеної проблеми, адже маємо спільно захищати суспільство від спроб реваншу російського культурного імперіалізму в Україні. Переконані, що високі державні посади мають обіймати кваліфіковані фахівці-державники, які по-справжньому дбатимуть про гуманітарну сферу і духовний розвиток суспільства.

Хто не байдужий до будуччини Вітчизни, підтримаймо україністику в освіті та культурі!

Ухвалено вченою радою ІН НАН України, протокол № 8 від 20 вересня 2023 р.

Підтримують звернення науковці ІМФЕ ім. М.Т. Рильського.

Директор ІН НАН України,
ак. НАН України Степан Павлюк

Поділяють думку і підтримують:

Василь Сокіл, чл.-к. НАН України, д.ф.н. (Львів)
Сергій Сегеда, проф., д.і.н. (Львів)
Олена Никорак, проф., д.мист. (Львів)
Ярослав Тарас, проф., д.і.н. (Львів)
Роман Радович, д.і.н. (Львів)
Уляна Мовна, д.і.н. (Львів)
Олена Федорчук, д.і.н. (Львів)
Мар'яна Левицька, д.і.н. (Львів)
Людмила Герус, д.і.н. (Львів)
Оксана Кузьменко, д.ф.н. (Львів)
Галина Івашків, д.мист. (Львів)
Ганна Скрипник, ак. НАН України, д.і.н. (Київ)
Леся Мушкетик, чл.-к. НАН України, д.і.н. (Київ)
Володимир Шкляр, проф., д.ф.н. (Київ)
Дмитро Степовик, чл.-к. НАН України, д.мист. (Київ)
Теофіл Рендюк, д.і.н. (Київ)
Олександр Курочкін, д.і.н. (Київ)
Валентина Борисенко, д.і.н. (Київ)
Роман Сілецький, проф., д.і.н. (Львів)
Володимир Галайчук, д.і.н. (Львів)
Василь Івашків, проф., д.ф.н. (Львів)
Володимир Великочій, проф., д.і.н. (Івано-Франківськ)
Олександр Кожолянко, д.і.н. (Чернівці)
Василь Коцан, д.і.н. (Ужгород)
В'ячеслав Кушнір, проф., д.і.н. (Одеса)
Віктор Давидюк, проф., д.ф.н. (Луцьк)